

حمایت‌های آمریکا از دستگاه سرکوب شاه

۲۴ بهمن ۱۴۰۲ ساعت ۱۹:۰۶

یکی از بزرگ‌ترین منابع حمایتی آمریکا از شاه، کمک‌های مالی بود. این کشور که در زمان مصدق به تمام درخواست‌های دکتر مصدق مبنی بر کمک‌های مالی جواب رد داده بود، بعد از کودتا به حمایت مالی از شاه پرداخت. عمده این حمایت‌ها و کمک‌های مالی در راستای تقویت نهادهای امنیتی و سرکوبگرایانه به کار رفت.

حمایت ایالات متحده از محمدرضا پهلوی، شاه ایران، و دستگاه سرکوب رژیم او، جنبه مهمی از سیاست خارجی ایالات متحده در طول جنگ سرد، به ویژه در دهه‌های ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰ بود. ایالات متحده ایران را به عنوان یک متحد کلیدی در خاورمیانه و سنگری در برابر گسترش کمونیسم در منطقه می‌دید. این اتحاد با تلقی ایالات متحده ایران به عنوان یک نیروی باثبات و طرفدار غرب در خلیج فارس با اهمیت استراتژیک همراه بود. از این رو حفظ شاه در قدرت به روش‌های مختلف از جمله تقویت‌دستگاه سرکوب شاه برای آمریکا اهمیت زیادی داشت. حمایت از دستگاه سرکوب شاه به اشکال مختلف از جمله حمایت از نهادهای امنیتی و اطلاعاتی شاه، کمک‌های مالی و قراردادهای نظامی تجلی یافت.

آمریکا چگونه از دستگاه سرکوب شاه حمایت کرد؟

بارزترین نمونه از دخالت ایالات متحده در امور ایران، به کودتای ۱۹۵۳، معروف به عملیات آژاکس مربوط است. طی این کودتا که توسط سازمان اطلاعات مرکزی (سیا) و آژانس اطلاعاتی بریتانیا MIA سازماندهی شد، دکتر مصدق از قدرت برکنار شد و شاه به قدرت برتر با اختیارات نامحدود تبدیل شد. هدف از کودتا سرنگونی محمد مصدق، نخست وزیر بود که با چپاول منابع نفتی و نقض استقلال سیاسی و اقتصادی کشور مخالف بود. از سوی ایالات متحده و بریتانیا مصدق را متحد بالقوه اتحاد جماهیر شوروی می‌دانستند و از این رو، در پی جایگزینی او با رهبری سازگارتر با منافع غرب بودند. این فرد، محمدرضا پهلوی بود. بعد از کودتا، آمریکا به اشکال دیگری نیز از شاه حمایت کرد.

کمک‌های مالی

یکی از بزرگ‌ترین منابع حمایتی آمریکا از شاه، کمک‌های مالی بود. این کشور که در زمان مصدق به تمام درخواست‌های دکتر مصدق مبنی بر کمک‌های مالی جواب رد داده بود، بعد از کودتا به حمایت مالی از شاه پرداخت. عمده این حمایت‌ها و کمک‌های مالی در راستای تقویت نهادهای امنیتی و سرکوبگرایانه به کار رفت. البته شاه نیز در راستای مقابله با مخالفان خود و حذف آن‌ها بارها از آمریکا تقاضای کمک‌های مالی کرد که در اکثر موارد با پاسخ مثبت آمریکا همراه بود. در یک نمونه می‌توان به تقاضای

کمک‌های مالی شاه در سال ۱۳۳۹ اشاره کرد که مورد استقبال آمریکا قرار گرفت. در این شرایط، آمادگی ایالات متحده آمریکا در اعطای بیشتر کمک‌های اقتصادی به ایران مورد استقبال مقامات سیاسی کشور قرار گرفت، به طوری که محمدرضا شاه در اسفند ۱۳۳۹ (مارس ۱۹۶۱) تیمور بختیار رئیس سازمان اطلاعات و امنیت کشور را به واشینگتن فرستاد. نامه شاه که توسط بختیار تقدیم کندی شد، درخواست ادامه کمک‌های نظامی اقتصادی بیشتری از آمریکا شده بود. [۱۱] اکثر این کمک‌ها جهت خرید تسلیحات نظامی و یا ابزارهای سرکوب مخالفان به کار می‌رفت.

حمایت از ساواک

حمایت آمریکا از نهادهای سرکوب حکومت پهلوی تنها محدود به کمک‌های مالی و روش‌های غیرمستقیم نبود؛ بلکه این کشور در بسیاری از موارد نیز به روش مستقیم به تقویت نهادهای امنیتی کمک می‌کرد. حمایت از ساواک از جمله این موارد بود. در واقع می‌توان گفت این کشور نقش پررنگی در تاسیس نهاد امنیتی و اطلاعاتی ساواک نیز داشت. ایجاد ساواک، به منظور مبارزه با فعالیت‌های براندازی خارجی و داخلی علیه استقلال و تمامیت ارضی ایران بود. بر این اساس، مسئولیت بنیانگذاری ساواک در سال ۱۳۳۲ به سپهد تیمور بختیار تفویض شد. اما او در تاسیس ساواک تنها نبود؛ بلکه وی در این کار از «سیا» کمک خواست. بدین ترتیب تعداد زیادی از کارمندان ساواک برای طی دوره‌های آموزشی به آمریکا رفتند و در اداره مرکزی «سیا» به کارآموزی پرداختند. [۱۲]

البته استدلال آمریکا در حمایت از تاسیس ساواک، مقابله با نفوذ کمونیسم بود. چنانچه کریستین دلانوا در کتاب «ساواک» با برشمردن موارد بسیاری از سلطه نظام‌های کمونیستی طرفدار شوروی در خاورمیانه و قاره آمریکا، تشکیل ساواک را در ایران توسط آمریکا، اقدامی جهت جلوگیری از رخنه کمونیسم ارزیابی کرده است. [۱۳] اما این ادعا با واقعیت‌های حکومت پهلوی مطابقت ندارد؛ زیرا ساواک نهادی امنیتی بود که بیشتر امور امنیتی داخل کشور را دنبال می‌کرد. ناگفته نماند که بسیاری از مخالفان در خارج از کشور نیز توسط ساواک شناسایی می‌شدند؛ اما هدف اصلی ساواک شناسایی مخالفان داخلی اعم از گروه‌های چپ‌گرا و گروه‌های مذهبی بود. به عبارتی اگر بخواهیم ادعای آمریکا در خصوص تاسیس ساواک و مقابله آن با کمونیسم را قبول کنیم؛ آنگاه این سوال مطرح است که چرا افراد و گروه‌های مذهبی مخالف حکومت که بسیاری از آنان در تقابل با کمونیسم نیز قرار داشتند، توسط ساواک شناسایی و دستگیر می‌شدند؟

کمک‌های نظامی

آمریکا در کنار روش‌هایی که به آن‌ها اشاره کردیم از روش اعطای کمک‌های نظامی نیز برای تقویت نهادهای امنیتی شاه استفاده می‌کرد. این کشور در طی تقریباً ۴ دهه حکومت پهلوی دوم، کمک‌های نظامی زیادی را به شاه اعطا کرد. این کمک‌ها شامل وام‌ها یا کمک‌های مالی برای خرید تسلیحات نظامی، ارائه آموزش‌های نظامی و اعزام مستشاران برای ارائه آموزش‌های نظامی لازم بود. مجلس شورا در ۳۰ دی ۱۳۳۸ قانون راجع به تحصیل مبلغ بیست و پنج میلیون دلار از صندوق وام‌های آمریکا به تصویب رساند. در سال ۱۳۳۸، دولت ایران ۴/۸۴ میلیون دلار کمک نظامی از آمریکا دریافت کرد و یک سال بعد این رقم به ۳/۸۵ میلیون دلار افزایش یافت. [۱۴]

علاوه بر این، آمریکا بسیاری از ادوات و لوازم شکنجه مخالفان را نیز در اختیار شاه و ساواک قرار می‌داد و از طریق ارتباط با نهادهای امنیتی و اطلاعاتی ایران، در شناسایی مخالفان حکومت به ساواک کمک می‌رساند. طبق برخی از منابع، بسیاری از اتباع آمریکایی به صورت نمایندگان بازرگانی، کارخانجات و موسسات صنعتی و فنی و بانکی به ایران وارد می‌شدند و به فعالیت‌های خرابکارانه و جاسوسی می‌پرداختند. آمریکا با تجهیز ارتش شاه به سلاح‌های آمریکایی و تعلیمات نظامی به سبک آمریکایی و خرید کارخانه‌های اسلحه و مهمات‌سازی و دیگر کارخانه‌های مخصوص ارتش (مانند هلیکوپترسازی) نه تنها تعداد کارشناسان و افسران و درجه‌داران خود را در ایران افزایش داد؛ بلکه به اشکال مختلف به تقویت نهادهای امنیتی حکومت پهلوی نیز کمک کرد.

[۱۵]

سخن نهایی

آمریکا بزرگ‌ترین حامی شاه در تحکیم قدرت او و نیز سرکوب مخالفان بود. طبق اسناد موجود سرکوب بسیاری از معترضان با دستور مستقیم مقامات آمریکا صورت می‌گرفت. نمونه این مدعا را می‌توان در اسناد مربوط به قیام ۱۷ شهریور ۱۳۵۷ یافت که به دستور مستقیم کارتر، بسیاری از معترضان به خاک و خون کشیده شدند. علاوه بر این بسیاری از حمایت‌های مالی و نظامی آمریکا نیز با هدف تقویت حکومت شاه و دسترسی او به تسلیحات نظامی پیشرفته جهت برخورد با مخالفان به کار می‌رفت.

[۱] - علیرضا ازغندی، روابط خارجی ایران ۱۳۲۰-۱۳۵۷، تهران، نشر قومس، چاپ ششم، ۱۳۸۴، ص ۲۸۰

[۲] - مظفر شاهی، ساواک - سازمان اطلاعات و امنیت کشور (۱۳۵۷) - (۱۳۳۵)، تهران، موسسه مطالعات و پژوهش‌های

سیاسی، ۱۳۸۶، ص ۵۹

[۳] - شاهی، همان، ص ۵۹

[۴] - ازغندی، همان، ص ۲۷۷

[۵] - سیدجلال‌الدین مدنی، تاریخ سیاسی معاصر ایران، جلد ۲، قم، دفتر انتشارات اسلامی، چاپ هفدهم، ۱۳۹۱، ص ۲۳۹

آدرس مطلب :

<https://www.cafetari.kh.com/news/49512/شاه-سيركوپ-دستگاه-آمریکا-های-حمایت/49512>